

RAPPORT FOR NØDGRAVNING VED BRYGGERHAVEN / NÆSTVED

05.07.07; Næstved Sct. Peder Sogn, Tybjerg Herred, Storstrøms Amt (tidl. Præstø)
Matr. 47, 52a og 53e Næstved Byjorder

NÆM 2002:131

Hasteundersøgelse af kulturlag (formentlig hovedsageligt tilhørende nyere tid, men bl.a. med middelalderligt byggemateriale) og enkelte udaterede anlæg, herunder resterne af en mulig parcelleringsgrøft.

Sagens baggrund og forløb

Undersøgelsen ved Bryggerhaven i den nordvestlige del af Næstved skete forud for byggeriet af samme navn i dagene 13.-14 november 2002. Hovedparten af registreringerne blev foretaget af daglig leder stud.mag. Jonas Christensen, enkelte tillige af ansvarlig leder mus. insp. Thomas Roland (Næstved Museum). Bygherrer var Danton A/S (ved projektleder Jørgen Liebst). På grund af omstændighederne blev undersøgelsens mandskabstimer betalt af Næstved Museum mens spredt maskinkraft leveredes af Danton A/S.

Arealet var tirsdag d. 12. november 2002 blevet besigtiget ved Thomas Roland efter meddelelse om, at anlægsarbejder var påbegyndt på stedet. Dette var foretaget uden Næstved Museum forud var blevet adviseret trods lokalplanens tekst om at *anlægsarbejder indenfor planområdet må ikke udføres uden Næstved Museum underrettes herom* (Næstved Kommune Lokalplan C1.1/25-2).

Det viste sig at byggearbejdets afgravninger de foregående dage havde været meget omfattende og praktisk talt hele byggearealet således afrømmet til undergrund og de kulturhistoriske spor der fuldstændig fjernet hér (to områder, dvs. ca. mellem pkt. 304-307 og ml. pkt. 209-309 blev dog ikke afgravet i forbindelse med anlægsarbejdet (jf. oversigtsplan 1:300)). I de fremkomne profiler kunne der ved besigtigelsen konstateres næsten metertykke kulturlag, hvis karakter imidlertid ikke kunne fastslås p.gr.a. afgravningens karakter. Det blev derfor i samråd med KUAS besluttet fra kl. 13.30 at standse det videre anlægsarbejde på stedet, indtil de tiloversblevne kulturrester var blevet registreret. Allerede dagen efter påbegyndtes denne registrering, der kunne afsluttes den næstfølgende dag kl. 9.00 (det nøjagtige sagsforløb findes beskrevet i sagsmappen på Næstved Museum).

Registreringen koncentrerede sig om en punktvist afrensning og delvis tegning af den mindst ødelagte af nedgravningens sider, nemlig den vestlige profil (langs Rådmandshaven) - og i særdeleshed dennes nordlige del - samt de enkelte ikke bortgravede anlæg i fladen.

Indmåling blev foretaget i forhold til de landmålerudsatte pæle (pæl 313 til profil 1-2; pæl 311 til profil 3-4 og pæl 302-303 til Lag T's udbredelse). Pælens placering er gengivet på afsætningsplan ved Toft & Malmskov (j.nr. 30 503, jf. hoslagte detailplan 1:200).

Topografi

Det af lokalplanen omfattede område har tidligere udgjort (og udgør delvis endnu) del af den nordvestlige udkant af Næstveds egentlige bykerne, angivet af middelalderbyens udstrækning. Da vor viden om den middelalderlige bys præcise udstrækning i disse kvarterer er sparsom, kan det for nuværende ikke afgøres, om de af gravningen berørte, nuværende matrikler har været placeret indenfor bygrænsen, eller beliggende umiddelbart uden for denne på de åbne arealer mod Susåen (og den gamle Maglemølle) blot få hundrede meter mod vest. I denne forbindelse er det interessant, at der på matriklerne umiddelbart nordøst for Bryggerhaven (ved Ringstedgade) er registreret mulige rester af byens grøft (jf. NÆM j.nr. 2000:108, arealet er omfattet af samme lokalplan som nærværende).

Kulturlag og Anlæg

Ved afrensningen af den lange vestlige profilvæg, fremgik det, at dele af området allerede tidligere var blevet forstyrret, afgravet og planeret – formentlig i forbindelse med 1800/1900-tals bebyggelsen på stedet (jf. lagene **A**, **E** (drænrør), **K**, **L** og **R** (drænrør)). Disse aktiviteter havde ifølge entreprenøren også været tydelige ved afgravningen af fladen i form af fundamentsgrøfter, kælder etc.

Muldlagene **B** (der stort set fandtes på hele (den nordlige del af ?) området) og **C** repræsenterer formentlig overfladelag ophobet på arealet i perioden mellem den teglfyldte grube er blevet opfyldt omkring 1700 (lagene M-N-O, jf. nedenfor) og inden 1800/1900-tals aktiviteterne gør sig gældende. Lagene indeholdt hornbemalede fade, porcelæn og kridtpiber, hvilket stemmer godt overens med en datering til 1700/1800-tallet.

De ligeledes muldede lag **D**, (**I?**) og **S** kan have udgjort oprindelige vækst- og muldlag. For lag **I**'s vedkommende, med sit indhold af enkelte kulturelementer samt diffuse afgrænsning til undergrunden, er dette dog usikkert. Lagene var uden fund.

Interessant var endvidere det grusede, stenfyldte lag **T** i den sydlige del af arealet (jf. oversigtsplan 1:300), der ligeledes fandtes umiddelbart over undergrunden, og som indeholdt spredte fund af middelalderkarakter (ej hjemtaget). Laget kunne ikke umiddelbart tolkes men antyder aktivitet på området (inden for eller uden for byen ?) også i middelalderen.

Egentlige anlæg var få i profilvæggen, og begrænsede sig (ud over den anonyme nedgravning i profil 1 (lag **F**)) til den store grube (eller opfyldsområde) i profil 3-4, repræsenteret ved lag **M**, **N** og **O** (jf. detailplan 1:200). Denne nedgravning var temmelig fladbundet, i nord dog mere ujævn, havde forholdsvis svagt skrånede sider og strakte sig over godt 9,5 m indtil den mod nord blev afbrudt af en moderne nedgravning (fundamentsgrøft til nedrevet bygning). Lag **N** indeholdt temmelig store mængder brokker af munkesten og -tagtegl, der syntes at måtte hidrøre fra nedbrydningen af en større, middelalderlig bygning i nærheden. Skårmaterialet fra lag **N** peger på, at dette er sket omkring 1700.

Om det overliggende lag **M** skal regnes til grubens primære opfyld er usikkert, bl.a. fordi de laget syntes at kunne følges (med forskellige afbrydelser af nedgravninger etc.) helt til gravningens sydlige del, hvor et i hvert fald tilsvarende lag overlejrerede det omtalte lag **T**.

I fladen havde kun tre reelle anlæg overlevet (**A1-3**). Mens der for **A3**'s vedkommende blot var tale om en ikke nøjere bestemmelig grube, der ikke blev præcist indmålt (jf. oversigtsplan 1:300), kan de to anlæg **A1** (grøft) og **A2** (stolpehul) være interessante (jf. detailplan 1:200). Situationen med en grønne, der afsluttes af et stolpehul kendes således også fra Næstved Museums udgravninger ved Lillelunds Have III, hvor grønne AMS og stolpehul AMY må udgøre del af markeringen af en parcel eller lignende (j.nr. NÆM 1998:100). En tilsvarende funktion kan være tilfældet for Bryggerhavens **A1-2**, selv om det ikke er muligt at nærme sig

denne tolkning yderligere. Afgravningerne havde således fjernet grøftens mulige forlængelse og der var intet umiddelbart sammenfald med nuværende matrikulering.

Genstandsmaterialet

Genstandsmaterialet fra udgravningen var sparsomt, og det skal bemærkes, at genstande fra 1800/1900-tallet generelt ikke blev opsamlet. Skårmaterialet omfattede stort set udelukkende rødgodskeramik, i særdeleshed dele af 1600/1700-tals stjertpotter og hornbemalede fade hvortil kom enkelte kridtpibestilke og rudeglas. Særligt fremhæves skal bunden af en salvekrukke samt en lille bemalet flaske, begge fra lag N.

Sammenfatning

De arkæologiske undersøgelser ved Bryggerhaven i den nordvestlige del af det middelalderlige Næstved kunne kun udføres sporadisk, idet det påbegyndte anlægsarbejde allerede havde fjernet hovedparten af kulturlagene før museet fik mulighed for at foretage udgravning. De få rester, der var levnet, – primært opfyldslag af formentlig nyere oprindelse (efter 16/1700-tallet) – tillod ikke en vurdering af aktiviteterne på områder.

De eneste anlæg af nogen interesse var stolpehullet og den muligvis samhörørende grøft (A1-2) nordligt i området, der muligvis er resterne af en parcelliering samt en større grube med munkestensbrokker og et skårmateriale tilhörrende tiden omkring 1700. Nævnes skal dog også det grusede lag T i den sydlige del af området, der formentlig skal tilskrives middelalderen, selv om oprindelse og funktion ikke kan nøjere angives.

At museet således blev afskåret fra at udføre egentlige undersøgelser på stedet må beklages da vor viden om den tidligere udnyttelse af dette område i middelalderbyens udkant er meget sparsom.

LAGLISTE

A

Mørkebrunt meget humøs muld (recent opfyld).

B

Mørkt gråbrunt, humøst let sandet ler med tegl, knogler, kridt etc.

C

Gråbrunt humøst let sandet ler med trækul og tegl.

D

Diffust lag af grålig-gulbrunt ler med gråbrunt muld.

E

Blandet undergrundsmateriale med sten og muld, i bunden drænrør (recent opfyld til dræn, både registreret i profil og senere flade, da anlægget i starten ikke kunne dateres).

F

Blandet muld og undergrundsmateriale (grube).

H

Undergrund: gullig ler med sten.

I

Kompakt lag af gråbrunt, let humøst, let sandet ler med småsten, trækul, teglnister samt pletter af gulligt undergrundsmateriale. Diffus afgrænsning i bunden.

K

Stabilgrus med mørtel og mursten (recent opfyld).

L

Brunsort humøst sandet ler med pletter af lyst sand og tegl og pletter af sort, askeagtig fyld (recent opfyld).

M

Brungråt, hårdt, let humøst, let sandet ler med mørke pletter, tegl og trækul (fyld i grube).

N

Brokkelag med munkesten og tegl i brunt humøst ler med partier med trækul. Diffus afgrænsning til lag O (fyld i grube).

O

Brunt humøst ler med nister af trækul (fyld i grube).

P

Undergrund: ”grønlig” ler.

R

Drænrørsnedgravning med gule mursten.

S

Heterogent [muldet] opfyld.

T

Stærkt gruset, kun let muldet lag temmelig kraftigt (generelt 10-20%, men i visse omr. op til ca. 70%) opblandet med større og mindre ralsten (3/4 - ca. 10 cm). Kulturelementerne var få, men indeholdt dog enkelte teglbrokker og knogler.

Laget har en forholdsvis jævn topkote (ca. 95 cm under nuværende overflade) mens bunden varierer. Det er således kraftigst mod midtpå, hvor det over et par meter er ca. 18 cm tykt, mens det tynder ud mod nord og syd.

Lag T overlejres af sekvensen med det brunlige lag M (eller tilsvarende !) og det meget mørke, brungrå, næsten sorte lag L (eller tilsvarende !). På overgangen mellem lag T og M sås visse steder en del teglbrokker (inkl. tagtegl) – alt tilsyneladende af ”middelalderkarakter”.

Anlæg i fladen:

A1

(jf. detailplan 1:200)

Stolpehul (Ø 40 cm, Dybde 15 cm)

Brungråt ler med brune pletter. Diffus afgrænsning.

A2

(jf. detailplan 1:200)

Grøft(?) (Tværmål 75 cm, Dybde 10 cm)

Brungråt, let humøst ler med småsten og brune pletter.

A3

(jf. oversigtsplan 1:300)

Grube (Ø 80 cm, Dybde 20 cm)

Under lag M sås i fladen resterne af en grube med et fyld af mørkt brungråt, let tørveagtigt muldlag. (Anlægget ikke præcist indmålt).

FUNDLISTE

(RG = rødgoods)

Lag B (profil 2)

- 1 rand af hornbemalet RGfad (c. 1700)
- 2 kridtpibestilke

Lag C (profil 2)

- 1 sideskår af RG udv. (og indiv. ?) glas.

Lag B/C (profil 1)

- 1 sideskår af hornbemalet RGfad
- 1 - RG indiv. glas.
- 1 fragm. af porcelæn (flise ?)

Lag N

- ½ hårdt brændt RG flaske med flad ryg. På hvid grund en olivengrøn og -gul planteornamentik. Evt. lokalt produceret (c. 1700)
- 1 bund af RG salvekrukke (15/1600-tallet)
- 1 rand af (rulle-?)stempelornamenteret RGstjertpote indiv. og udv. glas.
- 3 rande af RGstjertpotter indiv. glas.
- 2 randskår (samhørende) af stort hornbemaler RGfad (c. 1700)
- 2 sideskår af hornbemaledede RGfade(?)
- 1 fragm. af munkesten (13 x >7,5 x -)
- 2 fragm af munketagtegl

Lag O (profil 3)

- 1 sideskår mørkbrændt RG indiv. glas. (stjertpote)
- 1 - RG, indiv. glas. (stjertpote)
- 1 kridtpibestilk
- 1 rudeglas

Løsfund

- 1 lille RGstjert

FOTOLISTE

S/H Film 2002:11:01

Billed nr.	Motiv
2-4	Østlige del af feltet, profil 3-4. Set fra S.
5-7	- , vestlige del af profil 4 samt området vest herfor. Set fra SØ.
8-11	- (vestdel i baggrunden), oversigt. Set fra Ø.
12-14	- (østligste del af profil 3 ses tv. foran Jonas Christensen), oversigt. Set fra SV
15-17	Sydvestlige del af feltet, registrering af området omkr. Lag T. Set fra S.
18-19	- , afrensning af tværprofil ud for området med Lag T (ej registreret). Set fra S.